Wstęp

Łódź, jak powszechnie wiadomo, jest miastem wielokulturowym, to znaczy, że w tradycji kulturowej miasta zaznacza się wyraźnie skumulowany i odziedziczony historycznie dorobek mniejszości narodowych funkcjonujących tutaj od czasów powstania przemysłowej Łodzi. Ten swoisty fenomen kulturowy stał się już w kilku aspektach, przede wszystkim historycznym i kulturoznawczym, przedmiotem poznania naukowego. Jednak nie posiada jeszcze osobnej, zintegrowanej naukowo monografii. Zapewne dlatego Prezydent Miasta Łodzi ogłosił 20 marca 2009 r. konkurs ofert w ramach zadania *Współpraca z wyższymi uczelniami*, na granty na dofinansowanie projektów naukowo-badawczych na lata 2009-2010.

Wśród 8 propozycji tematycznych owych projektów znalazła się *Spółeczność żydowska i niemiecka w Łodzi po 1945 roku*. Do realizacji tego tematu Rada ds. Szkolnictwa Wyższego i Nauki przy Prezydencie Miasta Łodzi, pod przewodnictwem Prezesa Łódzkiego Towarzystwa Naukowego prof. dr hab. Stanisława Liszewskiego, wybrała na posiedzeniu 8 czerwca 2009 r. trzy zespoły z Uniwersytetu Łódzkiego. Przy tym uzasadniając ten wybór sformułowała następującą opinię: „Ze względu na to, że żaden ze zgłoszonych wniosków nie wyczerpywał merytorycznego zakresu tematu grantu, uznano że ww. temat wymaga opracowania interdyscyplinarnego. Do jego realizacji Rada zakwalifikowała trzy projekty: prof. dr. hab. Andrzeja Lecha z Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego, dr Krystyny Radziszewskiej z Katedry Literatury i Kultury Niemiec, Austrii i Szwajcarii Uniwersytetu Łódzkiego i dr. Andrzeja Rykały z Katedry Geografii Politycznej i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Łódzkiego, z propozycją utworzenia wspólnego zespołu badawczego” (Wydział Edukacji. Urząd Miasta Łodzi, pismo z dn. 9 czerwca 2009 r.). W ten sposób został powołany Interdyscyplinarny Zespół Badawczy UŁ, składający się z trzech autonomicznych zespołów, realizujący grant Prezydenta Miasta Łodzi.

Wkrótce po uzyskaniu grantu naukowcy skupieni w wymienionych zespołach podjęli prace badawcze, polegające w pierwszym etapie na pozyskiwaniu źródeł podczas szeroko zakrojonych badań terenowych, archiwalnych i bibliotecznych, prowadzonych tak w kraju, jak i poza jego granicami. Efektem tych działań było

opracowanie szeregu analiz badawczych, opartych na solidnej bazie źródłowej, zróżnicowanej i wszechstronnie dobranej pod kątem zastosowanych metodologii, charakterystycznych dla poszczególnych nauk prezentowanych w wymienionych zespołach, a w sumie określających podejście interdyscyplinarne. Dlatego autorki pracujące w zespole etnologicznym analizowały głównie źródła wywołane, uzyskane dzięki zastosowaniu narzędzi badawczych w postaci ankiety i wywiadu częściowo skategoryzowanego, zaś naukowcy z zespołów historyczno-filologicznego i geograficznego zbierali źródła pisane, ikonograficzne, kartograficzne, podczas kwerend w archiwach, ale również zadbali o źródła wywołane.

Niniejsze opracowanie książkowe, stanowiące pokłosie zespołów uniwersyteckich, składa się z trzech segmentów powiązanych z sobą tematyką, ale nie zastosowanym podejściem metodologicznym oraz aparatem naukowym. Zostały one umownie określone jako spojrzenia etnologa, historyka, filologa i geografą. Przy tym każda z tych części posiada, przy przewadze metod charakterystycznych dla danej nauki, również właściwości podejścia interdyscyplinarnego, ale uwzględniającego głównie dorobek historii. Poszczególni autorzy, niejako siłą rzeczy odwoływali się do dorobku już istniejącego, głównie prof. Leszka Olejnika: *Polityka narodowościowa Polski w latach 1944-1960*, Łódź 2003; *Zdrajcy narodu? Losy volksdeutschów w Polsce po II wojnie światowej*, Warszawa 2006.

Zgodnie z regulaminem przyznanego grantu, wyniki badań zostały z sobą skonfrontowane i przedstawione 15 listopada 2010 r. na specjalnej konferencji naukowej. Gościem sesji była Pani Prorektor UŁ prof. dr hab. Joanna Jabłkowska. W wystąpieniu otwierającym obrady wskazała na wagę i znaczenie badań podjętych w UŁ, w sumie znacznie wzbogacających postrzeganie Łodzi jako miasta wielokulturowego nie tylko z tradycji, ale także z odniesienia do dnia dzisiejszego.

Przedstawione na sesji referaty, jak i zamieszczone w niniejszej publikacji artykuły, znacznie wzbogacają wiedzę o życiu społeczno-kulturalnym łódzkich Żydów i Niemców w okresie Polski Ludowej i III Rzeczypospolitej. Są naukowe, zachowują znaczny obiektywizm wobec badanego przedmiotu, ale jednocześnie wzruszają, wskazując na traumę tych mniejszości. Pozwalają wczuć się w świat przeżyć wewnętrznych łódzian, którzy nie z własnej winy, po II wojnie światowej, znaleźli się w znikomej mniejszości w swoim mieście, a mimo wszystko starali się twórczo w nim funkcjonować.

Zachęcam do lektury umieszczonych w tej książce tekstów.

Andrzej Lech
Instytut Etnologii i Antropologii Kultury
Uniwersytet Łódzki